

Toimialojen selvitykset tarkastuslautakunnan vuoden 2023 arviointikertomukseen

Johdanto

Inarin kunnan talous- ja toimintakertomuksessa 2023 on saavutettu merkittävää edistystä vuoden 2022 arviointikertomuksessa esitettyjen keskeisten arviointihavaintojen ja suositusten osalta. Talous- ja toimintakertomuksen sisältö ja rakenne ovat aiempaa helpommin ymmärrettäviä. Tavoitteiden esittäminen ja kannanotot niiden toteutumiseen on esitetty selkeämmin ja johdonmukaisemmin. Esimerkiksi eriytettyjen tilinpäätösten osuudessa tytäryhteisöjen toimintaa, tavoitteita ja toteumia on esitetty ja perusteltu hyvin. Toimintaa on nyt mahdollista arvioida aiempaa paremmin, kun sen tavoitteet on esitetty selkeämmin ja ne ovat linjassa toimintasuunnitelman kanssa.

Selkeää edistystä on tapahtunut, ja sen eteen tehtävää työtä on tärkeää jatkaa. Tarkastuslautakunta kiittää kaikkia tähän kehittämistyöhön osallistuvia.

Arviointikertomuksen kehittämisessä tarkastuslautakunta on asettanut itselleen tavoitteen keskittymisen tarkastuslautakunnan havaintoihin, esityksiin ja kysymyksiin. Arviointikertomuksen sisältöä halutaan tiivistää ja talous- ja toimintakertomuksen referointia vähentää. Työtä tämän tavoitteen eteen jatketaan.

Tarkastuslautakunnan tehtävät, kokoonpano ja toiminta

Inarin kunnan tarkastuslautakunnan jäsenet ja henkilökohtaiset varajäsenet 1.8.2021 alkaen valtuustokaudella 2021–2025:

Arto Leivo, puheenjohtaja	Harri Hirvasvuopio
Kari Lohiniva, varapuheenjohtaja	Satu Yliluoma
Arto Valo	Kaisa Tanhua
Eila Kallioinen	Kai Jentala
Katja Lettinen	Inker-Anni Linkola
Riitta Näkkäläjärvi	Arto Törmänen
Kirsti Saijets	Teija Tamminen

Kuntalain 123 §:n mukaan tarkastuslautakunnan on valmisteltava valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat sekä arvioitava, ovatko valtuuston asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet.

Tarkastuslautakunnan tehtävänä on:

- 1) valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat;
- 2) arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla;
- 3) arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää;
- 4) huolehtia kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta;

5) valvoa 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi;

6) valmistella kunnanhallitukselle esitys tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi.

Tilintarkastajana on toiminut KPMG Oy Ab.

Tarkastuslautakunta on kokoontunut vuoden 2023 aikana 5 kertaa (2022: 7 kertaa) ja lautakunta on käsitellyt kokouksissaan 39 §. Tarkastuslautakunnan työskentely tilikaudella on edennyt laaditun tarkastussuunnitelman mukaisesti.

Erillistä painopistealuetta ei vuodelle 2023 valittu. Tarkastuslautakunta on päättänyt jatkossa ottaa päivitetyn kuntastrategian huomioon arvioinnissaan. Tarkastuslautakunnan työskentely on tapahtunut kokoustyöskentelynä.

Tarkastuslautakunnan kokouksissa on kuultu muun muassa seuraavia henkilöitä:

- Kunnanjohtaja Tommi Kasurinen
- Mielenterveys- ja riippuvuuksien hoito, palvelupäällikkö Jaakko Seppänen
- Sivistysjohtaja Ilkka Korhonen
- Vt. tekninen johtaja Reetta-Mari Tammela
- Talouspäällikkö Pirjo Kyrö
- Vapaa-aikasihteeri Tuija Mikkonen
- Ympäristöpäällikkö Teresa Ojala

Toimielinten toiminnan seurannan vastuualueet 2023:

- Sivistyslautakunta: Riitta Näkkäläjärvi, Kirsti Kustula ja Eila Kallioinen
- Tekninen lautakunta: Arto Valo ja Kari Lohiniva
- Kunnanhallitus ja elinvoimajaosto: Katja Lettinen
- Kunnanhallitus ja elinvoimajaosto: Arto Leivo

Tilintarkastuspalveluiden hankinta

Tarkastuslautakunta päätti 11.10.2023 § 31 hyväksyä tilintarkastuspalveluiden käytöstä optiovuoden 2024 osalta Inarin kunnan ja KPMG Oy Ab:n välisen sopimuksen mukaisesti (2021-22 +1 +1 vuotta).

Talouden arviointi

Inarin kunnan taloudellinen tilanne on pysynyt vahvana. Myös kuntakonsernin taloudellinen tilanne näyttää pääosin erittäin hyvältä. Tarkastuslautakunta kiinnittää kuitenkin huomioita konsernin laina- ja vuokravastuiden yhteismäärään. Rahoitusleasingin käyttö ei vaikuta taseeseen, jolloin sillä ei ole vaikutusta vakavaraisuutta kuvaaviin tunnuslukuihin. Toimintaympäristön muuttuessa vuokravastuihin liittyvät huomattavan pitkät vuokrausajat ja vuokralaiselle sopimuksesta jäävät vastuut voivat aiheuttaa kunnalle huomattavia riskejä.

Kunnan taloudellisen tilanteen isoa kuvaa voi tarkastella esimerkiksi kriisikuntakriteerien kautta. Inarin kunnan taseeseen on kertynyt vuosien varrella ylijäämää esimerkiksi vuosikatteen ja poistojen suhde on selvästi yli rajaarvon ja kunnan tuloveroprosentti on alhaisempi kuin koko maassa keskimäärin sekä verrokkikunnissa.

Konsernin lainanhoitokate on hyvä ja suunta on ollut vahvistuva. Kuntakonsernin lainojen ja vuokravastuiden määrä on kasvanut viimeisten vuosien aikana selvästi isoista investoinneista johtuen. Asukasmäärään suhteutettujen vastuiden osalta Inari on valtakunnan keskiarvon yläpuolella.

Talousarvio toteutui sitovuuden osalta, koska sitä muutettiin. Osa emokunnan ylijäämästä on "sulanut" kuntakonsernin tuloksessa joidenkin tytäryhteisöjen tappioihin.

Kunnan taloudellisesta tilanteesta, rahoitustilanteesta ja vakavaraisuudesta kertovia tunnuslukuja on esitetty tilinpäätöksessä kattavasti, lisäksi niiden sisältöä ja merkitystä on kirjoitettu auki lukijalle. Tunnusluvut ovat toimintaa ohjaavien asiakirjojen keskeisiä mittareita, kun tarkastellaan mennyttä ja kehityksen suuntaa.

Kuntakonsernin tilikausi oli 1,9 milj. euroa ylijäämäinen. Ylijäämä kasvoi 27 % vertailukauteen nähden.

Tilikausi oli haasteellinen etenkin Inergia-konsernille mm. Venäjän hyökkäyssodan, korkean inflaation ja alkuvuoden lämpimien säiden vuoksi. Konsernissa käynnistettiin kesällä tuloksenparannusohjelma, jonka odotetaan tuovan hyötyjä täysimääräisesti vuonna 2024.

Tarkastuslautakunnan suositukset ja kysymykset kunnan taloudesta:

Tarkastuslautakunta kehottaa kiinnittämään huomiota pysyvien vastaavien oikeaan arvostukseen taseessa. Saariselän Siula Oy:n kiinteistöä on yritetty myydä jo pitkään. Sen arvoksi on määritetty 0,8–1.2 miljoonaa euroa jo vuonna 2021, taseeseen se on ollut kirjattuna 1,7 miljoonan euron arvolla. Arvonmäärityksen ja tasearvon ero on tarkastuslautakunnan mielestä merkittävä.

Palveluiden oston toteuma oli tilinpäätöksessä 115 %. Tarkastuslautakunta toteaa, että ylityksen arviointi on vaikeaa, koska palveluiden ostoja ei ole eritelty riittävän tarkasti.

Kunnan ja kuntakonsernin taloudellisen tilanteen ja vakavaraisuuden todenmukaisen kuvan tarkentamiseksi tarkastuslautakunta suosittaa olennaisten vertailuarvojen esittämistä talouden tunnuslukujen yhteydessä; esimerkiksi kriisikuntakriteeristö ja sen raja-arvot sekä verrokkikuntien ja koko maan keskiarvot. Tunnusluvut ja vertailuarvot on tarpeen esittää riittävän pitkältä ajalta kehityksen suunnan havaitsemiseksi.

Tarkastuslautakunta kehottaa selvittämään ja ottamaan käyttöön myös muita keinoja olennaisten talouden ja toiminnan tunnuslukujen, vertailuarvojen ja mittareiden esitystavan havainnollisuuden ja vertailtavuuden parantamiseen. Tarkastuslautakunta kehottaa lisäämään toimintaa ohjaaviin asiakirjoihin näkyville enemmän analyysia ja ennakointia taloudellisen tilanteen ja vakavaraisuuden tulevasta kehityksestä sekä talouden ja toiminnan riskeistä.

Vuoden 2023 aikana tytäryhteisöjen lainoja emokunnalle on maksettu selvästi sovittu eräpäivän jälkeen. Näyttää siltä, että laina-ajan pidentämisestä ei ole tehty uusia päätöksiä ja sopimuksia. **Onko tämä normaali käytäntö? Onko tästä ohjeistusta ja onko sitä noudatettu?**

Tarkastuslautakunta kysyy, mikä on Inarin kunnan tytäryhteisöille antamien takausten yhteismäärä? Miten se vertautuu valtakunnallisesti ja verrokkikuntiin?

Konsernivalvonnan järjestäminen on toimintakertomuksessa avattu vaatimattomasti. **Tarkastuslautakunta jäi kaipaamaan tietoa siitä, mitä on tehty ja mitä on havaittu.**

Tarkastuslautakunta kysyy, onko Sarastian laskutusperusteet selvitetty vastauksista reklamaatioihin ja peritäänkö Sarastian omien virheiden oikaisuista kuluja?

Vastaukset tarkastuslautakunnan kysymyksiin ja huomioihin:

Taluspäällikkö:

Tytäryhtiöille annettujen lainojen maksuun on annettu pyydettyä lisää maksuaikaa. Käytäntö on ollut tavanomaista tilapäisten lainojen kohdalla. Maksuaikaa on tytäryhtiöiden pyynnöstä jouduttu pidentämään joidenkin Inergia Oy:n, Inarin Vuokra-asunnot Oy:n ja Inlike Oy:n lainoissa. Syynä on ollut yhtiöiden riittämätön kassatilanne lainojen erääntymisen hetkellä. Uusia sopimuksiakin on tehty, jos laina-aikaa on jouduttu pidentämään muutamia kuukausia. Varsinaista ohjeistusta tähän ei ole muuta kuin, että lainasopimuksen ehtoja tulee jo lähtökohtaisestikin noudattaa. Konserniohjeen päivitys tulee piakkoin ajankohtaiseksi, joten siinä yhteydessä on mahdollista huomioida myös tähän liittyvää ohjeistusta.

Vuoden 2023 tilinpäätöksessä Inarin kunnan takauskanta oli 22 121 289 euroa eli 3 214 euroa/asukas. Tunnusluku oli korkea verrattuna Manner-Suomen kuntien keskiarvoon, 1 496 euroa/asukas. Lapin läänissä vastaava tunnusluku vuoden 2023 lopussa oli 1 199 euroa/asukas. Tämänhetkellä asukasluvulla takauskanta Inarissa on 3 098 euroa/asukas. Kuntien vertailutiedot: tutkihallintoa.fi

Konsernin sisäinen valvontaympäristö koostuu pääosin kunnan säännöistä ja ohjeistuksista, joissa määritellään vastuut ja tehtävät sekä yhdenmukaiset toimintatavat. Tilikauden aikana ei havaittu, eikä siten raportoitukaan toteutuneista talouden ja toiminnan riskeistä, joista olisi aiheutunut merkittävää haittaa kunnan ja kuntakonsernin toiminnalle. Joitakin, toimintakertomuksessakin esille tuotuja konserniyhteisöjen havaintoja ja epävarmuustekijöitä kuitenkin viime tilikaudella oli. Havaintoihin ja epävarmuustekijöihin liittyvien toimenpiteiden esille tuomiseen tulee jatkossa kiinnittää huomiota.

Sarastian laskutusperusteet käyvät ilmi vastuunjakotaulukosta, jonka Sarastia ja kunta käyvät yhdessä läpi säännöllisin väliajoin. Sarastialta tulee hyvityslasku virheellisistä tai aiheettomista laskutuksistaan, kuten toimittajilta yleensä. Jos virheellinen laskutus koskee jatkuvaa palvelua, hyvittävät he virheen seuraavassa laskutuksessa.

Toimielinten tulostavoitteiden arviointi

Talousarvio toteutui sitovuuden osalta. Toimintakate allitui toimialoilla muutettuun talousarvioon verrattuna. Sivistystoimen kohdalla jouduttiin tekemään talousarviomuutos ja valtuusto myönsi lisämäärärahan kattamaan talousarvion ylityksen.

Tilastokeskuksen vuoden 2023 lopussa julkaisema Inarin kunnan ennakkoväkiluku ylittyi 115 asukkaalla talousarvion tavoitearvoon verrattuna.

Tilintarkastajan tarkastushavainnot

Tilikauden 2023 talouden ennalta arviointi oli haastavaa hyvinvointialuesiirtymän vuoksi. Lisähaastetta toi mm. korkea inflaatio. Talousarviohaasteet näkyivät myös Inarin kunnan talousarvion toteumassa. Toteuma poikkesi paikoin merkittävästi talousarviosta.

Tilikaudella tehtiin useita talousarviomuutoksia käyttötalouteen/tuloslaskelmaosaan. Toimintatuotot toteutuivat selvästi yli talousarvion. Suurin yksittäinen poikkeama oli maa- ja vesialueiden luovutusvoitot, jotka ylittivät talousarvion 827 tuhannella eurolla.

Maa-alueiden myynneistä tuloutui kunnalle isot luovutusvoitot, sillä maa-alueiden tasearvo on niin pieni kauppahintoihin nähden. Toimintatuottoja lisäsi myös HVA:lta perityt vuokrat.

Palvelujen ostojen toteuma oli 115 %, mutta ne vähenivät merkittävästi vertailukaudesta HVA-siirtymän vuoksi.

Toimintakulut toteutuivat talousarviota pienempinä ja näin ollen myös toimintakate oli ennakoitua parempi. Verotulojen määrä ylitti talousarvion 1,7 miljoonalla eurolla ja valtionosuudet toteutuivat talousarvion mukaisina. Kunnallisveroa kertyi n. 1,9 miljoonaa euroa enemmän kuin oli arvioitu ja kiinteistöveroja kertyi n. 0,3 miljoonaa euroa arvioitua enemmän. Yhteisöveron tuotto oli n. 0,5 miljoonaa arvioitua vähemmän.

Yhteisöveron suurehkoon pudotukseen olivat syynä kuntaryhmän jako-osuuden leikkaus kolmanneksella soteuudistuksen vuoksi verovuodelle 2023. Lisäksi verovuoden 2021 yritystoimintaerä oli koko maan keskiarvoon nähden heikompaa Inarissa (perustevuodet kuntakohtaiselle yhteisöveron jako-osuudelle verovuodelle 2023 olivat vuodet 2020 ja 2021). Inarin kunnan kuntakohtaisen jako-osuuden pienentyminen oli n. 28 % verovuodelle 2023.

Poistot ylittivät talousarvion 202 tuhannella eurolla. Aineettomien oikeuksien ja tietokoneohjelmistojen poistoja 240 tuhatta euroa, ei ollut ollenkaan talousarviossa. Lisäksi tilikauden aineettomien oikeuksien poistoissa on mukana 133 tuhatta euroa edellisille tilikausille kuuluvaa poistoa.

Arvonlennukset 465 tuhatta euroa koostui keskeneräisiin hankintoihin kirjattujen Ivalon koulukampuksen valvonnan sekä Inarin koulun rakentamisen ja valvonnan kulujen alaskirjauksesta. Kyseiset investoinnit toteutettiin lopulta leasing-muodossa, joten ne päätettiin alas kirjata.

Tilikauden ylijäämää lisäsi lopulta vielä tehty 117 tuhannen euron kalatalousrahaston vähennys.

Toiminnan arviointi

Sivistyslautakunta

Sivistyslautakunta piti 11 kokousta ja käsitteli 90 §.

Sivistysosaston tavoitteen asettelussa on tunnistettu haasteita työvoiman saatavuuden, henkilöstön koulutuksen ja vapaa-ajan palvelujen kehittämisen osalta, jotka ovat tärkeitä Inarin kunnan veto- ja pitovoiman ylläpitämiseksi. Haasteiden käsittely, ja se miten edistystä on saavutettu valituilla keinoilla jää suppeaksi ja irralliseksi.

Tarkastuslautakunnan mielestä toimintakertomuksessa ei ole yksityiskohtaista analyysiä kohdatuista haasteista, valittujen keinojen tehokkuudesta ja vaikutuksista, eikä siinä käsitellä tulevaa kehitystä koskevia suunnitelmia ja käytännön ratkaisuja.

Tarkastuslautakunta jäi kaipaamaan tarkempaa analyysiä valituista strategioista ja keinoista, niiden vaikutuksesta ja tehokkuudesta sekä suunnitelmaa tunnistettuihin haasteisiin vastaamiseksi.

Oleellinen osa osaston toiminnasta toteutui kuten oli suunniteltu ja toteutumattomuus johtui pääosin resurssipulasta.

Tilikauden ylitys oli 1,47 miljoonaa euroa ja se johtui ennakoimattomista menojen ylityksistä sekä tulojen alituksesta. Ylitys oli niin suuri, että tarkastuslautakunnan mielestä se vaatii vastuuhenkilöiltä jämäkkää taloudenpitoa.

Tarkastuslautakunta kysyy, onko talouden seurantaan ja ennakointiin tehty suunnitelma?

Nuorisotoimen yhtenä tavoitteiden mittarina oli kävijämäärä. Luvut olivatkin hyviä, mutta niillä viitattiin suoraan lapsiin ja nuoriin.

Tarkastuslautakunta pyytää jatkossa kiinnittämään huomiota taulukoiden tarkkuuteen.

Inarin koulujen käyttöön valmistui Inarin kunnan perusopetuksen päihde- ja pelikasvatussuunnitelma.

Tarkastuslautakunta kysyy, miten suunnitelmaa on tarkoitus hyödyntää?

Vastaukset tarkastuslautakunnan kysymyksiin ja huomioihin:

Sivistysjohtaja:

Rekrytointia tehostettu, samoin yhteistyöstä ja tiedonkulkua ja työntekijöiden siirtoa eri yksiköiden kesken. Kyse on valtakunnallisesta ilmiöstä, johon vaikuttaa monet asiat, yhteiskunnan muuttuminen, eri lakimuutokset mm. varhaiskasvatuksessa sekä henkilöstön jaksaminen ja sitoutuminen työhön. Varhaiskasvatuksessa on perustettu lisää varahoitajien toimia ja kehitetty palkkausta, mutta kaikkea toimia ei ole saatu täytettyä. Sairauslomat ovat kasvaneet, selkeä muutos koronapandemian jälkeen. Ihmiset vaihtavat alaa ja työpaikkoja ja rekrytointi ja perehdytys vie entistä enemmän työaika mm. esimiehiltä. Resursseja tähän asiaan tarvitaan enemmän jatkossa ja laajempaa keskustelua, mitä kunnassa lähetään kehittämään ja voidaanko rekrytointia keskittää/kehittää yhdessä.

Sivistyslautakunnan sisällä varhaiskasvatuksen taloutta on seurattu aiempaa tarkemmin ja henkilöstövaikutuksia ennakoidaan aiempaa tarkemmin. Erillistä suunnitelmaa ei ole laadittu, mutta seurantaa toteutetaan ja jatkuvassa seurannassa kuukausittain yhdessä yksiköitten esimiesten kanssa. Talousraporttien ottaminen on keskitetty ja raporttien selkeyttä/luettavuutta on parannettu toimistosihteerien toimesta. Varhaiskasvatuksessa on paljon ennakoimatonta menoa, johtuen mm. aikaisemmista äkillisistä lakimuutoksista. Lasten määrä ja heidän tarvitsema tuen määrät sekä henkilöstötilanne vaikuttavat paljon talousarvion toteutumiseen.

Päihde- ja pelikasvatussuunnitelma huomioidaan koulujen toiminnan suunnittelussa, koulujen järjestyssääntöjen laatimisessa, niiden puitteissa ja vapaa-aikatoimen nuorille suunnatussa tarjonnassa. Päihde- ja pelikasvatussuunnitelma ovat osana lasten ja nuorten toimintojen suunnittelua päivittäisen ja vapaa-aikakokonaisuuden suunnittelussa.

Varhaiskasvatus

Lapsen äidinkielen mukainen suomen- tai saamenkielinen varhaiskasvatuspaikka on järjestetty kaikille alle kouluikäisille lapsille pääsääntöisesti lain edellyttämässä aikataulussa. Inarin- ja koltansaamen kielipesätoiminnassa on ollut mukana myös muutamia äidinkielisiä lapsia/yksikkö. Harkinnanvaraista (eieläksikäiteistä) koululaisten vuoro- ym. hoitoa ei ole voitu tarjota entisessä laajuudessa henkilöstöpulan vuoksi. 1–2 lk. koululaisten vuoro hoitoa ja 1 lk. lasten loma-ajan hoitoa kunnan päättämin ehdoin vuonna 2023 on järjestetty vain erityisistä syistä johtuen, mikäli henkilöstöä on ollut riittävästi ja hoitopaikoissa on ollut tilaa.

Kunnassa on järjestetty tarvittaessa myös tilapäistä vuoro hoitoa, mikäli varhaiskasvatuspaikoissa on ollut tilaa. Varhaiskasvatuspaikkojen tarve on vaihdellut matkailusesongin mukaan jopa kuukausittain painottuen talvisesonkiaikaan. Lasten hoitotarpeet ovat useimmiten äkillisiä ja vuoro hoitotarve vaihtelevaa. Lasten hoitopäivien määrä kasvoi vuoteen 2022 verrattuna ja säännöllistä vuoro hoitoa tarvitsevien lapsia oli yhteensä 41 (tilanne 31.12.23). Vuoro hoitolapsista yö hoitoa tarvitsi yhteensä 9 lasta. Lasten kotihoidontuen kuntalisän saajien määrä väheni hieman vuonna 2023 vuoteen 2022 verrattuna.

Inarin päiväkodissa toimittiin edelleen väistöiloissa kolmessa eri omakotitalossa ja se on vaatinut enemmän henkilöstöresursseja kuin normaalisti. Määräaikaisia työntekijöitä on palkattu lähinnä vuorohoidon tarpeeseen sekä sijaisiksi, joita on tarvittu edelleen useimmissa yksiköissä keskimääräistä enemmän erityisesti flunssaepidemioiden jatkumisen vuoksi sekä lasten tuen tarpeen kasvusta johtuen.

Vuonna 2023 henkilöstöpula, sijaispula sekä henkilöstön vaihtuvuus on jatkunut edelleen. Henkilöstön rekrytointi, perehdyttäminen sekä päätöksenteko on vaatinut paljon lisätyötä ja työaika sekä hallinnossa, että varhaiskasvatyüksiköissä. Varhaiskasvatuspalvelujen lakisääteinen järjestäminen ja turvaaminen muuttuvissa tilanteissa on kyetty edelleen pääosin toteuttamaan oikea-aikaisen rekrytoinnin ja joustavan, työhönsä sitoutuneen henkilöstön avulla. Henkilöstöä on siirretty tarvittaessa tilapäisesti yksiköstä sekä ryhmästä toiseen äkillisten tilanteiden niin vaatiessa. Vuonna 2023 on ollut eniten henkilöstöpulaa edelleen saamenkielisistä työntekijöistä sekä sijaisista erityisesti kielipesissä ja sivukylissä.

Saariselän päiväkotio osallistui vv. 2021–2023 valtakunnalliseen viisivuotiaiden lasten esiopetuskokeiluun verokkikuntana. Esiopetuskokeilussa osallistuttiin tilastoinnin lisäksi lapsia koskevaan seurantatutkimukseen. Yhteistä kyselyä yksiköille Vasutavoitteiden toteutumisesta vuonna 2023 ei tehty, mutta tavoitteet päivitettiin yhteistyössä henkilöstön kanssa seuraavalle 3 vuodelle. Lasten kasvuilmapiirin ja työilmapiirin kehittämistä jatketaan ja lisätään konkreettisia toimenpiteitä.

Sähköiset varhaiskasvatuksen hakemuslomakkeet saatiin otettua käyttöön vuonna 2023. Sähköisen järjestelmän uudistus on kesken ja jatkuu vuodelle 2024.

Varhaiskasvatuksen toimintakulut olivat muutetun talousarvion 2023 mukaan yhteensä Noin 5,6 miljoonaa euroa (99,2 %) ja toimintatuotot 687 tuhatta euroa (72,6 %). Toimintakate oli 104,6 %.

Huomioitavaa vuonna 2023 on, että toimintatuotot alittuivat lähes 259 tuhannella eurolla, koska kielipesien valtionavustuksia vähennettiin aikaisemmasta 85 % mukaisesta avustuksesta huomattavasti.

Valtionavustusten määrästä saatiin päätös vasta huhtikuussa 2023. Kunta teki päätöksestä valituksen, mutta siihen ei saatu muutosta. Lisäksi asiakasmaksutulot vähenivät, koska 1.3.2023 alkaen tuli voimaan asiakasmaksulakiuudistus, joka ei ollut tiedossa ennen talousarvio- ja kuntasuunnitelman hyväksyntää.

Varhaiskasvatuksen työntekijöistä 84 % ja opetustoimen henkilöstöstä 93 % täytti kelpoisuusehdot, mutta Saamenkielisestä työvoimasta on edelleen pulaa.

Sivistyslautakunta päätti vuoden 2023 viimeisessä kokouksessa korvata aikaisemmin työnhakuilmoituksessa käytetyn tekstin, "saamenkielen taito katsotaan eduksi" tekstillä " Inarin kunta maksaa saamenkielentaitoiselle kunnan määrittämää kielilisää".

Tarkastuslautakunta kysyy, onko kunnassa höllennetty varhaiskasvatuksen henkilöstön saamenkielen taidon vaatimuksista avoinna olevien paikkojen hakuun? Lisäksi onko pyydetty perustelut saamelaiskäräjien menettelystä sovitun "korvamerkityn" määrärahan vähentämiseksi nimenomaan Inarin saamen opetuksen toteuttamisessa?

Vastaukset tarkastuslautakunnan kysymyksiin ja huomioihin:

Sivistysjohtaja:

Varhaiskasvatuksessa on jouduttu höllentämään sekä henkilön kelpoisuusehtoja, ei saada aina tehtävään koulutettua kelpoisuusehdot täyttävää henkilöstöä, että/tai kielitaitovaatimuksia, jolloin henkilö on palkattu määräaikaiseen työsuhteeseen. Avoimia toimia julistetaan kuitenkin hakuun useita kertoja uudelleen, jotta saataisiin mahdollisimman päteviä ja tehtävään soveltuvia henkilöitä palkattua.

Saamelaiskäräjien menettelystä on pyydetty perustelut ja yritetty vaikuttaa päätöksen korjaamiseen ja osallistuttu moniin neuvotteluihin. Siitä on tehty oikaisuvaatimus, joka on käsitelty sivistyslautakunnassa, mutta se ei johtanut viime vuoden rahoituksen korjaamiseen, sillä kyseessä oli sopimusoikeudellinen asia ja valitusoikeus osoittautui myöhemmin epäselväksi. Vuoden 2024 osalta saatiin sovittua Inarin kunnalle oikeudenmukaisempi rahoitussopimus, mutta rahoitus jää edelleen alle 85 %:n.

Esi- ja perusopetus

Talousarvion toteutuminen on esi- ja perusopetuksen välillä sisäisesti hieman elänyt. Oppilasmäärä on vähenevä, mutta valtionapuun perustuva kustannusneutraali saamenopetus on lisääntynyt. Iltapäivätoiminnan kokonaisuudessa näkyy myös kesäkerhon kustannuksia, mikä on lisännyt kuluja iltapäivätoiminnassa, mutta vastaavasti vähentänyt tarvetta varhaiskasvatuksen kesäaikaisessa hoidossa.

Kaikki peruskoulun päättötodistuksen saaneet ohjautuivat jatko-opintoihin ja ryhmäkoossa pystyttiin pitämään valtuuston määrittelemänä.

Tarkastuslautakunta kysyy, miten hammaslääkäritarkastukset ja perusterveydenhuolto toimivat koululaisilla, kun on siirrytty Laphaan? Lisäksi onko kiinnitetty huomiota koululaisille tehdyn kyselyn osalta siihen, kun yli puolet vastanneista mielestä koulu on liian vaativaa ja kuormittaa sekä liika vaatimuksista ei selviydytä, missä voisi parantaa?

Vastaukset tarkastuslautakunnan kysymyksiin ja huomioihin:

Sivistysjohtaja:

Sivistystoimella ei ole tietoa hammashoidosta ja perusterveydenhoidosta, eikä toimivaltaa sitä tai tarkempia syitä selvittää tai tehdä toimenpiteitä lyhyellä aikajaksolla.

Inarin kunnassa on tarjolla riittävät resurssit tuen saamiseksi, kenellä siihen on tarve. Arki on palasista muodostuva kokonaisuus ja peruskoulu on kokonaisuus, josta selviää ilman tukea tai tuen kanssa. Kaikkien osatekijöiden tulee olla tasapainossa, jotta asiaa voidaan arvioida.

Tulokset ovat arvioitavissa terveyden ja hyvinvoinnin mittareilla pidemmällä aikajaksolla.

Lukio-opetus

Valtuuston nähden sitovia tavoitteita olivat opiskelijoiden hyvinvoinnin ja osallisuuden tukeminen, uuden opetussuunnitelman käyttöönotto, opettajien osallisuus, taloudelliset ja tehokkaat rakenteet ja toimintamallit sekä opetustoiminnan aloittaminen ja kehittäminen koulu- ja kulttuurikeskus Kaarteessa.

Vuonna 2023 Ivalon lukiosta valmistui yhteensä 20 ylioppilasta. Heistä 85 % suoritti toisen kotimaisen kielen kokeen, 100 % englannin pitkän oppimäärä kokeen ja 95 % matematiikan kokeen. Matematiikan kokeiden suorittajista 63,16 % osallistui pitkän oppimäärän mukaiseen kokeeseen ja 36,84 % lyhyen oppimäärän mukaiseen kokeeseen. Reaaliaineista suosituimpia olivat historia (50 %), fysiikka (35 %) ja yhteiskuntaoppi (30 %). Seuraavina tulivat psykologia ja terveystieto (20 %), kemia (15 %), sekä biologia ja maantiede (10 %). Kokelaista 15 % suoritti espanjan kielen lyhyen oppimäärän mukaisen kokeen. Muissa aineissa oli vain yksittäisiä kokeen suorittajia.

Vanhan opetussuunnitelman mukainen lukion oppimäärä sisälsi vähintään 75 kurssia, joista vuoden 2023 ylioppilaat suorittivat keskimäärin 77,95 kurssia. Syksyn laskentapäivänä 20.9.2023 Ivalon lukiossa oli kirjoilla 74 opiskelijaa.

Ivalon lukion toteuma vuonna 2023 oli 102,37 %. Ensimmäisen vuoden opiskelijoita aloitti odotettua enemmän ja pakollisten opintojaksojen opetus täytyi järjestää heille kahdessa ryhmässä. Tämä nosti opettajien opetustuntimääriä. Lisäksi oppimateriaalia eli oppikirjoja ja sähköisiä lisensoseja oli hankittava laskettua enemmän.

Kansalaisopisto

Inarin kansalaisopisto tekee yhteistyötä kunnan muiden oppilaitosten ja kirjaston kanssa, sekä laajemmin Lapin läänin alueella toimivien kansalaisopistojen kanssa. Opisto on mukana Lapin kansalaisopistojen yhteistoimielimen, Lapin Opistopiirin, toiminnassa.

Kalenterivuodelle kursseja suunniteltiin kaikkiaan 7 245 tuntia ja määrästä toteutui 6 534 tuntia. Kursseja suunniteltiin koko kunnan alueelle 9 kylälle (Inari, Ivalo, Koppelo, Tolonen, Törmänen, Saariselkä, Nellim, Kaamanen ja Lemmenjoki) sekä etäopetuksena. Määräaikaisiin työsuhteisiin palkattiin 50 opettajaa. Ainealueista suosituimpia olivat musiikki (2 094 t), kädentaidot (1 602 t), tanssi ja liikunta (1 103 t) sekä kuvataiteet ja muotoilu (1 097 t).

Opiskelijoita vuonna 2023 oli yhteensä 2 348. Näistä netto-opiskelijoita oli 983. Netto-opiskelijoista työssä käyviä oli 48 %, eläkeläisiä 25 %, opiskelijoita 16 %, muita (kotiäiti/-isä, varusmies, alle kouluikäinen) 6 % ja työttömiä 5 %.

Kansalaisopiston tilikauden tulos oli 603 tuhatta euroa. Menot alittuivat 13,3 % ja talousarvio alittui vajaalla 93 tuhannella eurolla.

Kirjastopalvelut

Inarin kirjaston toimintakate ylittyi 6,63 % ja poistot mukaan lukien tilikauden tulos ylittyi 12,56 %. Ylitys selittyy sillä, että tuottoja tuli huomattavasti vähemmän ja ennakoimattomia kuluja oli enemmän.

Tuotot olivat 12,35 % vähemmän kuin talousarviossa oli suunniteltu. Tästä maksutuottaja kertyi noin 55 % eli vajaa 13 tuhatta euroa vähemmän kuin oli arvioitu.

Toimintakulut ylittyivät vain 24 tuhatta euroa. Toimintakuluista henkilöstökulut ylittyivät 22 tuhannella eurolla, joista palkat olivat 14 tuhatta euroa ja henkilösivukulut vajaa 8 tuhatta euroa. Palveluiden ostot ylittyivät vajaa 18 9 tuhatta euroa, joista ict-palvelut sekä kirjojen kuljetuspalvelut olivat suurimmat yksittäiset kustannuksia nostavat palvelut.

Tilikauden ostoissa säästettiin 20 tuhatta euroa, sillä kalustohankintoja tehtiin suunniteltua vähemmän. Muissa kuluissa oli vajaan 5 tuhannen euron nousu, joka kohdistui suurimmaksi osaksi koneiden ja laitteiden vuokriin.

Valtuuston nähden sitovia tavoitteita oli aktiivinen, osallistuva ja osaava kuntalainen, elinikäisen oppimisen ja osaamisen kehittäminen, lukemisen edistäminen, kuntamarkkinointi sekä kirjaston tuottavuustavoitteet.

Hankkeessa tehtiin uusia kokeiluja 2 (kirjaretriitti, neuvolayhteistyö). Lapin kirjallisuuspalkinnon äänestys oli myös Inarin kuntalaisille ja asiakastyytyväisyyskysely tehdään yhdessä Lapin kirjastokimpan kanssa ja se toteutetaan vuonna 2024. Kokoelmat/asukasluku 13,19 hankinnat/kokoelmat 3,35 % poistot/kokoelma 7,36 kirjastoaineistokulut/asukas 12,08.

Käyttäjäkoulutusten osallistujamäärä oli 859. OPHn hankerahoituksen avulla saatiin hyviä tuloksia. Vuoden 2023 aikana Tarinoiden Inari-sivuston tarinoiden määrää ei saatu kasvatettua suunnitellusti henkilöstön vaihtumisen ja määräaikaisten sijaisten takia. Kokonaislainaus/asukasluku 15,71 fyysiset käynnit/asukasluku 11,99 lainaajat/asukasluku 46,79 (huomattava nousu) verkkokäyntien määrä. Osallistujia koulutus ja

kulttuuritapahtumissa oli 1683, joka on alle tavoitellun tason. Henkilöstöpulan takia kirjasto keskittyi peruspalveluihin. Aukioloajat olivat yhteensä 8 607 tuntia.

Kulttuuripalvelut

Inarin kulttuuritoimen talousarvion toteuma jäi vuonna 2023 alle alkuperäisen käyttösuunnitelman. Tilikauden tulokseksi muodostui 291tuhatta euroa, joka on 93,25 % talousarviosta (alkuperäinen TA 312 tuhatta euroa). Käyttösuunnitelman 2023 suunnittelu oli vaikeaa, sillä edessä toimikautena 2023 oli Elokuvateatteritila Aslakista luopuminen ja uusiin Ivalon koulu- ja kulttuurikeskus Kaarteen tiloihin toiminnan muuttaminen.

Talousarvion teossa ei ollut vielä tarkkaa tietoa summista, jotka muodostuisivat Kaarteen palvelumaksuista ja vuokra-/sähkö- ja vesikuluista, joten vuokratulot arvioitiin yläkanttiin Ivalon koulu- ja kulttuurikeskus Kaarteen osalta.

Vuokratuloissa säästettiin, mutta palveluiden ostoissa ylitettiin arviot. Arvioitu 105 tuhatta euroa, toteutui 147 tuhannen euron suuruisena. AV-palveluiden ostot ja Lehdon palvelusopimukset sekä aktiivinen Inarin kulttuurikasvatussuunnitelman toteuttaminen nostivat palveluiden ostoja.

Kulttuuritapahtumia toteutettiin 128 kpl, jotka saavuttivat 6 882 osallistujaa. Aikuisväestöä ja vanhuksia saavutettiin 924 hlöä. Toimintatuottoja kertyi 77 tuhatta euroa, josta saatuja toiminta-avustuksia oli vajaa 15 tuhatta euroa.

Kulttuurikasvatussuunnitelmassa alle kouluikäisille, peruskoululaisille ja lukiolaisille on järjestetty 85 tapahtumaa, johon osallistui 5 015 henkilöä. Aikuisväestölle järjestettiin 26 kulttuuritapahtumaa, joihin osallistui 924 henkilöä. Inari viikkojen yleisömäärä oli 10 250 henkilöä. Kulttuuritoimi tavoitti yhdellätoista nuorille suunnatulla kulttuuritapahtumalla 1 854 osallistujaa.

Kulttuuriavustuksia haki 12 hakijaa ja niitä myönnettiin 10 tuhatta euroa. Kulttuuristipendejä peruskoulujen 6.- ja 9-luokkalaisille ja ylioppilaille myönnettiin 6 kpl, yht. 400 euroa.

Elokuvateatteritoiminnan tulot olivat arviota isommat. Katsojamääräksi kertyi 5 808 katsojaa ja lipunmyyntituottoja kertyi 51 tuhatta euroa ja oheistuotemyyntituloja reilu 8 tuhatta euroa. Suomen elokuvaseätiö avusti elokuvateatteritoimintaa vajaalla 6 tuhannella eurolla, jolla monipuolistettiin elokuvaohjelmistoa, järjestettiin ohjaajavierailu, teemaviikonloppuja ja koulukinonäytöksiä.

Kevätkaudella 2023 ei toteutunutkaan niin suuria menoja, koska aktiivinen kulttuuritoiminta pystyttiin aloittamaan vasta kesällä 2023. Kaarteen tiloja ei vielä käytetty kulttuuritoimintaan aktiivisesti 2023 alussa ja vapaa-aikasihteerin sijaistaminen tammikuun alusta maaliskuun loppuun rajoitti kulttuuritoiminnan aktiivista toteuttamista työmäärän vuoksi.

Kaarteen keskeneräisten kulttuuri- ja elokuvateatterilaitteistojen vuoksi elokuvatoimintaa ei voitu aloittaa Kaarteessa vasta kuin Inari viikoilla 2023, jolloin tilaan oli saatu elokuvateatteriyhteydet ja IP-osoitteet luotua ja asennettua toimintaan kulttuuritoimen ja LapIT:n toimesta.

Uusi CPU-kassajärjestelmän käyttöönotto tapahtui vasta kesä-heinäkuussa ja uusien elokuvateatterilaitteistojen sekä kassaohjelmiston opettelu vei aikaa. Toiminta saatiin käyntiin Inari viikoilla, jolloin esitettiin 11 elokuvanäytöstä ja keräsivät yli 500 katsojaa. Syyskaudella 2023 rekrytoitiin kolme uutta elokuvateatteriyöntekijää.

Vapaa-aikatoimi

Sisäliikuntapaikkojen kävijämääriä seurattiin lomakkeilla ja ohjattuihin jumppiin ja tapahtumiin osallistuneet merkittiin yhteiseen Excel-tiedostoon.

Kuntalaiset käyttivät sisäliikuntapaikkoja runsaasti ja Ivalon kuntosalin käyttäjämäärät nousivat vuonna 2023 lähes 1 000 käyttäjään per kuukausi. Kaarteen kuntosali avattiin syksyllä varauskäyttöön maanantaista perjantaihin. Lähes kaikki vuorot aikavälillä 8–20 on varattu.

Ohjattua jumppia järjestettiin kysyntään nähden liian vähän, suurimmaksi osaksi henkilöstövajeesta johtuen.

Kuntalaisille tarjottiin henkilökohtaista liikuntaneuvontaa muun muassa kuntosalin laitteiden käytössä. Soveltavaa liikuntaa tarjottiin toimintakeskukselle, syöpäyhdistykselle, sydänyhdistykselle sekä omaishoidon asiakkaille. Liikunnanohjaaja piti jumppia myös Nellimissä ja Koppelossa.

Harrastamisen Suomen mallin -kerhoja pidettiin Ivalossa, Inarissa ja Sevettijärvellä ala- ja yläkouluikäisille. Uimakoulu pidettiin kesällä 2023.

Kuntalaiset toivoivat lisää ohjattua liikuntaryhmiä, joiden kuormitustasossa otetaan paremmin huomioon ikäihmiset ja toimintarajoitteiset. Kysynnän perusteella yhden liikunnanohjaajan työresurssi ei riitä vastamaan tarpeeseen, jossa huomioitaisiin kuntalaiset (terveet ja toimintarajoitteiset) sekä syrjäkylät.

Kuntosalin tärkeys on noussut asiakaspalautteissa esille ja kuntosalin kävijämäärät ovatkin kasvaneet merkittävästi viimeisten vuosien aikana. Kaarteen kuntosalin käyttöönoton myötä painetta Urheilutalon kuntosalilta on saatu purettua jonkin verran, mutta tila koetaan edelleen riittämättömäksi. Urheiluseurojen toiminta on kunnan alueella kasvanut ja tiloja tarvitaan jatkossa enemmän.

Kouluille tarjottu liikunnanohjaus katkesi vuonna 2023 liikuntatoimen henkilöstöresurssin vuoksi. Tarve liikunnalliselle välituntitoiminnalle sekä iltapäiväkerhon liikuntahetkille on esitetty koulun puolelta. Lasten ja nuorten liikkumattomuus on tunnustettu haaste, jonka käsittelyyn toivotaan yhteistyötä ja aktiivista tukea liikuntatoimelta.

Liikuntatoimen tuotot ovat nousseet 2023 vuoden myötä. Lippujen tarkastamista on tehostettu ja lipuista on tiedotettu enemmän. Lisäksi liikuntapaikoista on alettu periä maksua Sivistyslautakunnan syksyn 2022 päätöksen mukaisesti.

Talousarvion toteuma alitti määrärahan, toteuma 85,5 %. Toimintakulut alittuivat 88 %, mm. täyttämättömistä 11 vakansseista johtuen. Tilanne parantui vuoden aikana. Myös muut toimintakulut selkeästi jäivät alle tavoitetason, toteuman ollessa 65,9 %. Henkilöstövajauksella oli vaikutusta toimintaan ja palveluiden osto toteutui ennakoitua suurempana, toteuman ollessa 182 %.

Tekninen lautakunta

Tekninen lautakunta tukee ja edistää kunnan strategian toteutumista.

Tekninen lautakunta on onnistunut palvelutavoitteessaan suunnitellusti talouden ja rakentamisen heikosta suhdanteesta huolimatta. Investointien suunnitellun mukaisessa toteutumisessa on ollut haasteita saada tarjouksia ja siten kilpailua, jonka johdosta kaikkia ei kannattanut toteuttaa.

Teknisen lautakunnan toimintakate oli hieman vajaa 2,5 miljoonaa euroa eli 138 tuhatta alle talousarvion.

Yhdyskuntasuunnittelu ja yhdyskuntarakentaminen

Yleisten alueiden kehittämisellä edistetään viihtyisää ja toimivaa elinympäristöä.

Investointien toteuttamista vaivasi yleisestikin vähäiseksi jääneet tarjoukset, mikä oli keväällä valtakunnallinen ongelma hankalasti ennustettavien rakentamiskustannusten ja talouden vuoksi. Merkittäviä edistettäviä kohteita saatiin kuitenkin myös päätökseen rakennuskauden aikana.

Rakennusvalvonta ja kaavoitus

Rakennusvalvonta on käsitellyt kuluneena vuonna yhteensä 450 lupa-asiaa, joista rakennus- ja toimenpidelupia oli 187 kpl.

Rakennusvalvonnan sähköisen arkiston kattavuus on kasvanut edelleen vuonna 2023 ja digitointia on jatkettu omana työnään. Uusista hakemuksista 90 % jätetään sähköisesti ja ne siirretään myös sähköiseen arkistoon hankkeiden valmistuttua.

Monipuolisella tonttitarjonnalla vastataan ennustettaviin ja tiedossa oleviin kasvun tarpeisiin kunnassa. Kaavoitus on edennyt todella hyvin.

Ympäristöterveydenhuolto, ympäristösuojelu ja maaseututoimi

Sijaisuudet ja tehtävien uudelleenjärjestelyt aiheuttivat ylimääräisiä henkilöstökuluja eläinlääkintähuollossa, mutta vastaavasti muiden toimialojen sijaisjärjestelyt ja osa-aikaisuudet sekä valtion maksamat korvaukset valtion valvontatehtävistä tasasivat ko. menoja.

Konserniohjauksen (omistajaohjaus) arviointi

Kuntakonsernin ja tytäryhteisöjen talouden tavoitteiden toteutuminen

Tilikaudelta 2023 on laadittu konsernitilinpäätös kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaisesti eliminoiden sisäinen omistus, konsernin sisäiset tapahtumat sekä poistoero ja vapaaehtoiset varaukset. Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty kaikki tytäryhteisöt ja jäsenkuntayhtymät. Lisäksi konsernitilinpäätökseen on yhdistelty osuus osakkuusyhtiö Pohjois-Lapin Ruoka Oy tuloksesta. Muita osakkuusyhtiöitä ei ole yhdistelty.

Konsernirakenne muuttui tilikaudella, kun konsernirakenteesta poistui Lapin Sairaanhoidopiirin kuntayhtymä sekä Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä hyvinvointialueen toiminnan aloittaessa.

Tytäryhteisöjen rahavarat per 31.12.2023 olivat yhteensä vajaa 2,6 miljoonaa euroa.

Inarin kunnan omistamien yhteisöjen toiminnan tulee olla vakiintuneessa vaiheessa kannattavaa, mikä merkitsee tehokasta ja kilpailukykyistä toimintaa. Toimiva johto ja lakien mukaiset toimielimet vastaavat yhteisöjen tuloksesta sekä tekevät toimintaa koskevat päätökset. Konserniyhteisöjen henkilöstöpolitiikassa tulee noudattaa 1.1.2019 voimaantulleita (muutos 4.2.2019; henkilöstöedut) Inarin kuntakonsernin henkilöstöperiaatteita ja - ohjeita. Konserniyhteisöjen varsinaiseen toimintaan kuulumattomat (yhtiöjärjestyksen toimialan ylittävät) tai siihen vain epäsuorasti liittyvät toimenpiteet ja investoinnit sekä niiden rahoitus eivät ole mahdollisia.

Konserniyhteisöjen tulee toimia vastuullisesti niin taloudellisesti, sosiaalisesti kuin ekologisestikin ja vastata näiltä osin paikallisesti asiakkaiden ja kuntalaisten vaatimuksiin, erityisesti kannattavuutensa, tuottavuutensa ja kilpailukykyä aktiivisella tiedottamisella perustellen. Lähtökohtana on, että konserniyhtiöihin sidotulle kunnan omaisuudelle saadaan kohtuullinen tuotto, joka otetaan huomioon osinkotavoitetta määriteltäessä.

Ruokapalvelu liikelaitos

Ruokapalvelu liikelaitosta on suunniteltu lakkautettavaksi. Syynä tähän ovat hyvinvointialueen hankinnoille asetetut vaatimukset/ rajoitukset.

Tarkastuslautakunta kysyy millaisia tavoitteita uuden ruokapalveluyhtiön toiminnalle on Inarin kunnassa asetettu ja miten ne ovat toteutuneet?

Ruokapalvelun liikelaitoksen talousarvion muutoksessa tulo- ja menoerät poistettiin lopetuksen yhteydessä.

Tarkastuslautakunta kysyy, onko rahasumma kohdennettu muualle?

Vastaukset tarkastuslautakunnan kysymyksiin ja havaintoihin:

Taluspäällikkö:

Vuoden 2023 alussa talousarviossa oli vielä Ruokapalvelu liikelaitoksen toimintaan varatut määrärahat mukana varautumisessa mahdollisiin siirtymäajan ongelmiin. Ruokapalvelun toiminnan käynnistyttyä Pohjois-Lapin Ruoka Oy:ssa, varatut määrärahat (tulo- ja menoerät) poistettiin talousarviomuutoksena. Muutos vaikutti koko kunnan talousarvioon siten, että tulos parani 141 607 euroa.

Hallintojohtaja:

Ruokapalvelu liikelaitos lakkautettiin 31.12.2022 ja Sodankylän, Inarin, Utsjoen, Savukosken, Pelkosenniemen kuntien ja Lapin hyvinvointialueen yhteinen ruokapalveluita tuottava yhtiö Pohjois-Lapin Ruoka Oy aloitti toimintansa vuoden 2023 alussa. Yhtiön toiminnan tarkoitus on kirjattu osakassopimukseen. Lisäksi on tehty palvelusopimus ateriapalvelujen tuottamisesta. Palvelussopimuksen mukaan yhtiö järjestää laadukkaat ja lainsäädännön vaatimusten mukaiset palvelut tilaajille kustannustehokkaasti. Palveluita kehitetään sopimuskauden aikana, toimitaan liiketoiminnan osalta vastuullisesti kaikissa palvelutuotannon eri vaiheissa sekä huomioidaan mahdollisuuksien mukaan palvelutuotannossa uusia innovaatioita.

Sivistysjohtaja:

Uuden yhtiön talouden arvioinnissa ja työvoiman saannissa sekä käytössä oli aluksi haasteita, mikä työllisti ja vaati myös korjausliikkeiden tekoa talouteen. Vuoden aikana kokonaisuutta hiottiin ja saatiin seuraavan vuoden suunnitteluun parempi ymmärrys toimintaympäristöstä ja kustannuksista. Vuosi 2023 oli ensimmäinen kokonainen uudessa valmistuskeittiössä Kaarteessa. Samaan aikaan toiminta Inarissa oli uudelleen organisoituna kiinteistön uusimisen aikana. Ruokaketju tiloineen valmistui Ivalon-Inarin alueelle vasta elokuussa 2024.

Kunnan tytäryhtiöt

Kunnan 100 % tytäryhtiöitä ovat Inergia Oy konserni, Inarin Kiinteistöt Oy konserni, Kiinteistökehitys InLike Oy konserni, Saariselkä Oy, Nuoriso- ja luontomatkailukeskus Inari Oy sekä Saariselän Siula Oy.

Inergia Oy (konserni)

Tavoitteena oli nostaa liikevoitto 15 %:iin, Inarin kunnalle 0,8 miljoonaa euroa vuosittainen tuloutustaso, ympäristötavoitteena selvittää yksin tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa kaukolämmön tulevaisuuden tuotantotapojen vaihtoehtoja liittyen vihreään siirtymään, toisena ympäristötavoitteena oli jatkaa Kirakkakönkään vaelluskalahankkeen toteuttamista yhdessä kunnan kanssa sekä viimeisenä Inergia-konsernin tuotteiden hinnoittelu pyrkiä pitämään pääsääntöisesti kohtuullisella valtakunnallisella tasolla siten, että verkosto-omaisuuden arvo säilyy.

Vuosi 2023 oli edellisen vuoden tapaan kunnan suurimmalle tytäryhtiölle Inergia Oy:lle haasteellinen Venäjän hyökkäyssodan ja kohonneen kustannustason takia. Konsernin liikevoitto oli 8,2 %, joten tavoite ei toteutunut. Tavoitteen saavuttamiseksi käynnistettiin kesällä 2023 tuloksen parannusohjelma, jonka hyödyt tulevat täysmääräisesti esiin vasta tilikaudella 2024.

Emoyhtiö on maksanut jo useamman tilikauden ajan osinkoa enemmän kuin sen tulos ja kassavarat olisivat mahdollistaneet. Tavoite ei toteudu, koska hallitus esittää osingoksi 0,4 miljoonaa euroa, jottei omavaraisuusaste laske.

Inergia Lämpö otti käyttöön korttelimittakaavan maalämmön pilottikohteessa ja uusiutuvaa kaukolämpöä (Hippu100) myytiin ensimmäisille asiakkaille. Pelletin omavalmistus sekä aurinkosähkön tuotanto aloitettiin omaan käyttöön. Konsernille laadittiin ympäristötiekartta ja linjattiin, että konserni sitoutuu ilmastolain ja Energiategollisuuden päästötavoitteisiin. Energiapuuta on tarve polttaa vielä seuraavat 20–30 vuotta, jotta lämpökeskusten elinkaari saadaan hyödynnettyä ja, jotta taloudellisesti kannattava siirtymä polttoon perustumattomiin ratkaisuihin onnistuu arktisella alueella. Kansainvälinen tavoite luopua fossiilisten polttoaineiden käytöstä vuoteen 2050 mennessä huomioitiin.

Kunnan vetovastuulla olevassa hankkeessa panostukset kohdistuivat jatkorahoituksen hakuun, joten Inergian osalta ei ollut mainittavia tapahtumia vuonna 2023. Hanke jatkuu saadun lisärahoituksen turvin jälleen vuonna 2024.

Veden, kaukolämmön ja sähköverkon hinnat olivat vuoden alussa ja lopussa valtakunnan keskiarvotasolla, koska myös muut verrokkiyhtiöt nostivat hintojaan. Verkosto-omaisuuden tasearvo pysyi ennallaan (nousua alle 0,1 miljoonaa euroa). Investointeihin käytettiin 4,5 miljoonaa euroa, josta uusien liittymien osuus oli 1,2 miljoonaa euroa ja saneerausinvestoinnit olivat 3,3 miljoonaa euroa. Poistot olivat 3,4 miljoonaa euroa. Investoinnit ja poistot ovat tasapainossa, joten verkosto-omaisuuden arvo tulee säilymään myös pitkällä aikavälillä.

Inarin kiinteistöt Oy (Konserni)

Omistajatavoitteita olivat Konsernin kiinteistöjen salkutuksen loppuun vienti ja kiinteistöjen myynti salkutuksen perusteella, mutta kiinteistöjen myyntiä on hidastanut ARA-rajoitteet. Tietojohtamisen kehittäminen kiinteistöjen kunnan ja huollon hallinnassa ja kiinteistöhuolto-osaamisen keskittäminen Inarin Kiinteistöt Oy:öön. Lisäksi Inarin Kiinteistöt-konsernin tarkoituksena on edistää kunnan asuntokannan uusiutumista ylläpitäen tasapainoista taloutta.

Erylistavoitteita olivat seuraavat, Inarin Kiinteistöt Oy omalta osaltaan osallistuu yhteisesti sopien kuntakonsernissa tapahtuviin omaisuuden järjestelyihin ja toteuttaa kiinteistöpoliittista ohjelmaa. Tässä toteutumisena on käytetty esimerkkinä Sevettijärven palvelukeskuksen muutokset. Inarin Kiinteistöt Oy vastaa kuntakonsernin kiinteistöhuollosta ja laitoshuollosta kunkin yksikön kanssa tehdyn palvelusopimuksen mukaisessa laajuudessa. Inarin Kiinteistöt Oy hoitaa kuntakonsernin rakennuttamispalveluita tarvittaessa ja erikseen niin sovittaessa. Tavoitteiden toteutuminen on esitetty siten, että asiakkaina ovat mm. Tilapalvelu, Vasatokka ja Inergia.

Inarin Vuokra-asunnot Oy:n omaisuuden arvon säilyttämisestä huolehditaan oikea-aikaisilla peruskorjauksilla taloudelliset resurssit huomioiden. Peruskorjaus Inarin Vuokra-asuntojen kohteissa on jatkuvaa. Inarin Vuokra-asunnot Oy vastaa perusparannusinvestointien omarahoitusosuudesta yhdessä emoyhtiön kanssa. Omarahoitusosuuden turvaamiseksi yhtiö kerää vuokrien yhteydessä 1,50 €/m²/kk.

Inarin Vuokra-asunnot Oy vastaa tarvittavan uudistuotannon toteuttamisesta ja rahoituksesta hankekohtaisesti emoyhtiön kanssa sovitulla tavalla. Uudishankkeita valmistellaan taloudelliset resurssit huomioiden. Keskinäinen KOy Sevettijärven palvelukeskus toiminnallaan mahdollistaa sekä koulu- että

terveysasematoiminnan jatkumisen yhtiön omistamissa toimitiloissa sekä omalta osaltaan mahdollistaa kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen saatavuuden yhtiön omistamissa rakennuksissa. Yhtiön sulautumismenettely on käynnissä.

Kiinteistökehitys InLike Oy (konserni)

Omistajatavoitteet olivat, että yhtiö toteuttaa InLiken kiinteistöjen salkutuksen ja toteuttaa strategian pidettävistä kiinteistöistä ja luovuttavista kiinteistöistä yhdessä Inarin Kiinteistöt Oy:n kanssa 30.6.2019 mennessä. Salkutus on valmis ja strategia pidettävistä kohteista on laadittu. Toisena tavoitteena oli, että yhtiö pyrkii aktiivisella omistajapolitiikalla vapauttamaan pääomia uusien kiinteistökehityshankkeiden aikaansaamiseksi. Kuluvalle tilikaudella pääomaa on kerätty tulevia hankkeita varten.

Erytystavoitteet olivat, että Kiinteistökehitys InLike Oy kehittäisi aktiivisesti omia toimitilapalveluitaan ja reagoisi nopeasti muuttuviin tarpeisiin ja olosuhteisiin. Käyttöaste yhtiön kohteissa on ollut koko tilikauden lähes 100 %. Toisena tavoitteena oli, että Kiinteistökehitys InLike Oy pyrkii toiminnallaan mahdollistamaan erilaisten toimitilapalveluiden kehittämistä kunnassa ja auttaa sopivien toimitilojen löytämisessä. Vuoropuhelu asiakkaiden ja omistajan kanssa on ja on ollut aktiivista. Lisäksi tavoitteena oli, että Kiinteistökehitys InLike Oy jatkaa yhtiön kannattavuuden parantamista erikseen määriteltyjen kiinteistöjen realisoinnilla sekä jatkuvalla toiminnan tarkastelulla. Kiinteistöjä ei ole realisoitu, mutta kannattavuutta on parannettu muilla keinoilla.

Nuoriso- ja luontomatkailukeskus Inari Oy

Omistajatavoite oli, että yhtiön talous on ylijäämäinen ja, että se mahdollistaa nuorisokeskustoiminnan kehittämisen Inarissa. Toisena tavoitteena oli, että yhtiö toimii aktiivisesti osana kunnan työllistämistoimintaa. Kolmantena tavoitteena oli, että yhtiön tilat ovat kohtuulliseen hintaan kunnan ja muiden toimijoiden käytössä sekä yhtiö toimii Inarin nuorisotyön tukena.

Erytystavoitteena oli, pyrkiä kehittämään yhtiön taloutta niin, että koronan aiheuttamat taloudelliset vahingot jäisivät mahdollisimman pieniksi. Toisena tavoitteena oli kasvattaa yhtiön toimintaa edellisiin vuosiin verrattuna, mihin liittyy päärakennuksen sisäremontti vuosina 2023–2024. Hankkeen edellytyksenä on valtionavustus 70 %, jolloin omarahoitusosuudeksi jää 150–180 tuhatta euroa. Omarahoitus katetaan Inarin kunnan pääomallainalla tai kunnan lainatakauksella. Ensimmäisessä vaiheessa (2019) on suoritettu päärakennuksen perusteellinen kuntokartoitus, jonka perusteella korjaustarve budjetoidaan tarkemmin. Hankkeen investointisuunnitelman ja aikataulutuksen teko aloitetaan vuoden 2021 aikana. Koronan aiheuttaman taloustilanteen vuoksi suunnitelmia on siirretty. Kolmantena tavoitteena oli, että lisärakentamisen mahdollisuutta kartoitetaan ja suunnitelma tehdään vuoden 2022 aikana. Kartoitusta on siirretty koronan aiheuttaman tilanteen vuoksi. Neljäntenä tavoitteena oli, että yhtiö osallistuu Inarin kirkonkylän matkailun kehitystyöhön, pääpainona nuorisomatkailu ja luontoliikuntapalvelut sekä esteettömyys matkailussa.

Tavoitteena olleen peruskorjauksen suunnittelu eteni kustannuslaskelmien koontiin ja ilmastointikojeiden vaihdon 1 osa aloitettiin marraskuussa. Investointien ja niiden rahoituksen suunnittelua jatketaan 2024. Yhtiön toiminnan kehittäminen edellisvuosiin verrattuna toteutui liikevaihdon sekä toiminnan kasvun osalta. Toiminta on ollut koronan jälkeen noususuhdanteista, ja liikevaihdon kasvu on ollut hyvä. Edelleen kasvua tavoitellaan, jotta talous saadaan tasapainoon.

Inarin kunnan asettamat yleiset ja yhtiölle asetetut tavoitteet ovat tilikauden osalta toteutuneet osittain. Yhtiö on harjoittanut nuorisomatkailuun liittyvää perusliiketoimintaa ja tavoitteiden mukaista kasvua niin toiminnan luvuissa kuin myynnissäkin on saatu. Yhteydenottoja ja viestintää alueen toimijoihin, sekä markkinointia ja näkyvyyttä on lisätty.

Saariselkä Oy (konserni)

Yhtiön päätavoitteena ollut Valo Investment Holding Oy:n kanssa tehdyn esisopimuksen mukaisten tonttikauppojen toteuttaminen sekä rinnetoimintojen teollistamissopimuksen loppuun saattaminen on saatu päätökseen. Yhtiön päätehtävä on hallinnoida olemassa olevia tontteja Saariselän alueella.

Saariselän Siula Oy

Siulan osakekanta on nyt kunnan hallussa ja Siulasta on tehty ulkopuolinen arvonmääritys. Valtuuston 14.11.2013 tekemän päätöksen mukaisesti Saariselän Siula Oy:n osakkeet myydään. Päätös myynnistä, myyntiajankohdasta ja –kanavasta on päivitetty ja asiaa edistetään yhdessä kunnanjohtajan kanssa.

Kuntayhtymä

Konsernirakenteesta poistui Lapin Sairaanhoidopiirin kuntayhtymä sekä Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä hyvinvointialueen aloittaessa toiminnan. Pohjois-Lapin alueyhteistyön kuntayhtymän omistusosuus muuttuu 15 vuosittain jäsenkuntien asukasmäärän suhteessa ja sen omistusprosentti nousi hieman Inarin kunnan osalta vuonna 2023 ollen nyt 43,07 %.

Hyvän hallinnon arviointi kunnan päätöksenteossa

Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota sivistyslautakunnan vuoden 2023 talousarviomuutoksen ajankohtaan. Talousarvioon tehtiin muutos keväällä 2024.

Tarkastuslautakunta kysyy, onko toimintakertomuksessa otettu kantaa sivistysosaston talouden seurannan ja ennakkoinnin kehittämiseen? Mitä toimenpiteitä on tehty, ja mitä aiotaan tehdä seurannan ja ennakkoinnin parantamiseksi. Lisäksi onko henkilöstövaihdoilla ollut vaikutusta tapahtuneeseen ja onko niitä ennakoitu?

Sivistysjohtaja:

Talouden seurannan ja ennakkoinnin kehittämiseen ei toimintakertomuksessa varsinaisesti ole otettu kantaa, mutta toteutumien seuranta tehdään vähintään kuukausittain, aina kauden suljettua. Myös talouden ennakkointia parannetaan kaikkien sivistyslautakunnan alaisten yksiköiden kohdalla. Henkilöstövaihdoilla ei ole ollut vaikutusta.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) on antanut Inarin kunnalle huomautuksen hankintalain noudattamatta jättämisestä (Dnro KKV/1323/14.00.60/2023). Inarin kunta on hankkinut matkailutoimen hoitamisen ja kehittämisen palveluita Lapland North Destinations Oy:ltä (LND) kilpailuttamatta vuosina 2022 ja 2023, ja kummankin vuoden sopimuksen arvo oli 250 tuhatta euroa.

Kunta perusteli kilpailuttamatta jättämistä sillä, että sopimussuhde yritykseen oli alkanut ennen ensimmäisen hankintalain voimaantuloa vuonna 1992 ja, että vain LND pystyi tuottamaan tarvittavat palvelut riittävällä laajuudella ja alueosaamisella.

KKV katsoi, että kyseessä ei ollut vuodesta 1992 jatkunut sopimus, vaan vuosittain erilliset palveluhankinnat. Lisäksi KKV arvioi, että muutkin palveluntarjoajat olisivat pystyneet tuottamaan samanlaisia palveluja. LND:n asema ja osaaminen olivat syntyneet juuri Inarin kunnan suorahankintojen ansiosta, joten kilpailun puute oli itse aiheutettua.

KKV:n mukaan Inarin kunnan olisi pitänyt kilpailuttaa hankinnat hankintalain mukaisesti julkaisemalla hankintailmoitus. KKV totesi, että mikään hankintalain suorahankintaperuste ei täyttynyt, eikä LND

täyttänyt sidosyksikön kriteerejä. KKV antoi Inarin kunnalle huomautuksen lainvastaisesta suorahankinnasta.

Tarkastuslautakunnan kysyy, onko Inarin kunnan hankintojen tekemisessä ja kilpailuttamisessa ilmennyt muita puutteita? Ovatko ohjeistus, käytännöt, seuranta ja omavalvonta riittävällä tasolla?

Vastaukset tarkastuslautakunnan kysymyksiin ja havaintoihin:

Hallintojohtaja:

Hankintojen tekemisessä ja kilpailuttamisessa ei ole ilmennyt suurempia puutteita, mutta osaamiseen on kiinnitetty huomiota vuoden 2024 aikana. Kunnan yleiset hankintaohjeet on hyväksytty vuonna 2018 ja ne tulee päivittää. Kunnan pienhankintaohje on päivitetty vuonna 2024. Kunta on panostanut hankintaosaamiseen kilpailuttamalla oikeudelliset asiantuntijapalvelut alkuvuodesta 2024 ja suuremmissa hankinnoissa käytetään asiantuntijapalveluita.

Kuntastrategian valmistelun arviointi

Inarin kuntastrategian päivitystyö aloitettiin vuoden 2023 syksyllä ja valtuusto hyväksyi uuden kuntastrategian 11.3.2024. Uuden kuntastrategian valmistelutyössä osallistettiin hyvin kunnan asukkaita, yrittäjiä, kunnan työntekijöitä sekä päättäjiä.

Tällä hetkellä strategisten tavoitteiden toteutumista ei ole arvioitu toimintakertomuksessa riittävästi, eikä strategian vaikutus tule riittävän selvästi esille toimintakertomuksen kokonaisuudessa. Tarkastuslautakunta korostaa, että toimialojen tulisi asettaa strategiaan selvästi liittyvät sitovat toiminnalliset tavoitteet.

Lautakunta pitää myönteisenä, että uudessa strategiassa on tunnistettu kunnan vahvuudet ja kehittämiskohteet, määritelty tavoitteita ja toimenpiteitä sekä esitetty näille pääosin selkeät mittarit.

Kuntastrategian kehittämistyötä on tärkeä jatkaa, jotta strategia pysyy ajantasaisena ja mukautuu muuttuviin olosuhteisiin. Lisäksi kunnan toimintaa ohjaavien asiakirjojen sisältöä ja muotoa on tarpeen kehittää yhteensopivaksi kuntastrategian kanssa, ja siten edistää niiden yhdenmukaisuutta.

Ohjelmatyön arviointi

Toimintakertomuksen elinvoimaohjelmaa sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä käsittelevissä osioissa käsitellään kunnan toiminnan, suunnittelun ja tavoitteen asettelun keskeisiä teemoja yhteisön hyvinvoinnin ja elinvoiman edistämiseksi. Toimintakertomus on yleisesti ottaen linjassa toimintasuunnitelmassa esitettyjen päämäärien ja tavoitteiden kanssa ja ottaa kantaa näiden tavoitteiden toteutumiseen.

Hyvinvointikertomus ja -suunnitelma ovat kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnittelun, seurannan, arvioinnin ja raportoinnin työvälineitä.

Tarkastuslautakunta kysyy, miten niitä hyödynnetään vuosittaisessa talouden ja toiminnan suunnittelussa ja raportoinnissa?

Tarkastuslautakunta jäi kaipaamaan selkeämpää analyysiä ohjelmien vaikutuksesta tavoitteiden päätöksentekoon sekä toiminnan ja talouden suunnitteluun, valintoihin ja keinoihin. Tämä on tarpeellista strategia- ja ohjelmatavoitteiden, vuosittaisen talous- ja toimintasuunnitelmien sekä talous- ja toimintakertomuksien välisen yhdenmukaisuuden seuraamiseksi.

Tarkastuslautakunta kysyy, millä tavalla ohjelmien sisältö ja tavoitteet huomioidaan talouden ja toiminnan suunnittelussa? Onko ohjelmien laatimisen ja päivittämisen vaatima työ suhteessa niiden hyötyyn ja vaikuttavuuteen? Ovatko ohjelmien tavoitteet ja keinot linjassa keskenään ja käytettävissä olevien resurssien kanssa? Onko mahdollista keventää ohjelmatyön aiheuttamaa kuormitusta, ja silti samalla yhdenmukaistaa sisältöjä ja tavoitteita sekä parantaa vaikuttavuutta?

Vastaukset tarkastuslautakunnan kysymyksiin ja huomioihin:

Hallintojohtaja:

Elinvoimaohjelma sekä hyvinvointikertomus ja -suunnitelma on laadittu kuntastrategian linjausten mukaisesti ja niiden avulla asetetaan tavoitteita vuosittaiseen talous- ja toimintasuunnitelmaan. Kunnassa on vuoden 2024 aikana otettu käyttöön uusi ohjelma talousarvion, toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen laadintaan ja sen avulla asiakirjojen sisältöä kehitetään.

Ohjelmatyöstä lakisääteistä on mm. kuntastrategian ja hyvinvointikertomuksen laatiminen. Toimialojen tavoitteena on, että eri ohjelmat laaditaan aina siten, että ne tukevat henkilöstön päivittäistä toimintaa, palvelujen kehittämistä, kuntalaisten hyvinvointia sekä kunnan elinvoimaisuutta.

Tilintarkastuskertomus

Tilintarkastajan lausunnot tilinpäätöksen hyväksymisestä ja vastuuvapauden myöntämisestä

Esitämme tilinpäätöksen hyväksymistä.

Esitämme vastuuvapauden myöntämistä tilivelvollisille tarkastamaltamme tilikaudelta.

Tarkastuslautakunta yhtyy tilintarkastajan esitykseen.